Hillesum Huis

Instituut voor educatie, wetenschap, kunst & cultuur

Etty Hillesum Huis Middelburg

Jaarverslag 2025 & planning 2026/2027

Inhoudsopgave

1.	**Voorwoord** **Visie** **Missie** **Doelen**	**3**
2.	**Organisatie**	**6**
3.	**Activiteiten 2025**	**7**
4.	**Fondsenwerving en donateurs**	**16**
5.	**PR en Communicatie**	**16**
6.	**Samenwerking**	**16**
7.	**Planning activiteiten en doelen voor 2026 – 2027**	**19**
8.	**Financieel jaaroverzicht 2025**	**25**

Voorwoord

Voor u ligt het vijfde jaarverslag van de Stichting Het Etty Hillesum Huis, het jaarverslag 2025. Een jaar waarin de verdere ontwikkeling van het Huis als plaats van herinnering, ontmoeting, educatie en onderzoek centraal stond. Met een veelzijdig programma werd het leven en gedachtegoed van Etty Hillesum verbonden met actuele vragen over vrijheid, verantwoordelijkheid en menselijke waardigheid.

Het EHH is aangemerkt als Culturele ANBI.

De inzet en betrokkenheid van onze vrijwilligers vormden ook in 2025 de onmisbare basis voor onze werkzaamheden. Dankzij hun bijdragen konden wij bezoekers ontvangen, activiteiten organiseren en het educatieve en culturele aanbod verder ontwikkelen.

Om de continuïteit en kwaliteit van deze werkzaamheden te waarborgen, blijft een duurzame financiële basis noodzakelijk. Naast de steun van vaste donateurs en een nieuwe crowdfundingcampagne ontving het Huis een subsidie van € 15.000 van de gemeente Middelburg. Deze bijdragen ondersteunden het activiteitenprogramma en de verdere ontwikkeling van het Huis. Het versterken van de organisatie en het scheppen van mogelijkheden voor betaalde ondersteuning blijven belangrijke opgaven voor de komende jaren.

2025 kende vele bijzondere activiteiten. In januari herdachten wij Etty's geboortedag met de theatervoorstelling Hoe mooi ze was. Tijdens Holocaust Memorial Day kwamen historische reflectie, muziek en de bijdrage van een jonge scholier samen. De tentoonstelling Lijnen van Herinnering: Het Kamp en het Denkende Hart, met werk van Jeltje Hoogenkamp, bood ruimte voor artistieke reflectie op de Sjoa.

Op 5 mei organiseerden wij het eerste Etty Hillesum Vrijheidssymposium, met bijdragen van onderzoekers en deskundigen uit binnen- en buitenland. Het driejarig bestaan van het Huis werd samen met de Europese Dag van het Joods Cultureel Erfgoed gevierd met muziek en een lezing van Judith Fanto. Ook het onderzoek kreeg verder gestalte, onder meer met de totstandkoming van Iedereen kon het zien van Jan Kouwen en de publicatie van Het verweer van Etty Hillesum tegen het nazisme van Lotte Bergen.

Op het gebied van educatie werd de samenwerking met het Etty Hillesum Centrum Deventer en Karel Kindermans voortgezet met de kaartenbox Vrijheidsdialogen: In gesprek met Etty Hillesum. Daarnaast boden de leeskring en de online cursusreeks gelegenheid tot verdieping en bereikten wij belangstellenden buiten Zeeland. Hiermee werd in 2025 verder gebouwd aan een toegankelijk en inhoudelijk rijk aanbod, dat ook in de komende jaren richting geeft aan onze werkzaamheden.

Visie

Het gedachtegoed van Etty Hillesum is onverminderd actueel en maatschappelijk relevant. De vraag hoe je als individu te verhouden tot thema's als vijanddenken, polarisatie, antisemitisme maar ook solidariteit en vrijheid is voor ons allen een blijvende uitdaging en een noodzakelijke en prangende vraag. Reden te meer om de geschiedenis en de nalatenschap van Etty Hillesum te borgen voor jongere generaties door middel van een fysieke plek in de vorm van het EHH.

Het is belangrijk dat haar nalatenschap, nu de laatste getuigen van de Tweede Wereldoorlog wegvallen en volgende generaties steeds verder van deze geschiedenis af komen te staan, behouden blijft. Het EHH wil de herinnering aan deze bijzondere dagboekschrijfster en haar lotgenoten levend houden en bijdragen aan kennis en inzicht over een periode van vervolging en onderdrukking, een tijd waarin mensen geconfronteerd werden met oorlog, dictatuur en de zware dilemma's die dat met zich meebracht. Daarnaast neemt het huis de zeer belangrijke maatschappelijke rol op zich om bij te dragen aan bewustwording (en bestrijding) van het hedendaagse antisemitisme door op educatieve en pedagogische wijze te anticiperen op deze zorgelijke tendens.

Missie

Het EHH is een instituut waar educatie, wetenschap, kunst en cultuur samenkomen om het gedachtegoed en de geschiedenis van Etty Hillesum uit te dragen, te herinneren, te verspreiden en te borgen voor toekomstige generaties. Door vanuit verschillende perspectieven aandacht te besteden aan het levensverhaal van Etty Hillesum en haar Joodse lotgenoten wordt deze geschiedenis voor een breed publiek toegankelijk gemaakt waarbij de relatie tussen heden en verleden getoond wordt. Naast het verspreiden van kennis en inzicht wil het Huis uitnodigen tot verwondering, reflectie en bewustwording.

Etty Hillesum is in binnen-en buitenland bekend en rondom haar persoon vinden jaarlijks vele activiteiten plaats en zijn inmiddels verschillende stichtingen opgericht die zich met haar nalatenschap bezig houden. Het EHH voegt een fysieke en tastbare dimensie toe, een tastbare plaats van herinnering, waarmee een brede en diverse doelgroep bereikt wordt. Het EHH richt zich op onderzoekers, studenten en scholieren, maar ook op de cultuurliefhebbers, dagjesmensen en toeristen uit binnen- en buitenland.

Om vorm te geven aan de missie van het EHH worden museale- en educatieve producties ontwikkeld die toegankelijk zijn voor alle leeftijden. Dit draagt eraan bij dat nieuwe generaties zich kunnen verbinden met de geschiedenis en het gedachtegoed van Etty Hillesum en in bredere context met de Joodse geschiedenis van Middelburg en de Tweede Wereldoorlog. Er worden verschillende activiteiten georganiseerd waaronder, kidscolleges, workshops, lezingen, debatten en symposia. Het EHH

beoogt ook verdere verspreiding en wetenschappelijk onderzoek lokaal- en internationaal te stimuleren vanuit het Etty Hillesum onderzoekscentrum (EHOC) en wil met name ook studenten en jonge onderzoekers in aanraking brengen met het werk van Etty Hillesum.

Het EHH wil vanuit de vier pijlers; wetenschap, educatie, kunst & cultuur

- de herinnering aan Etty Hillesum en haar lotgenoten levend houden en het gedachtegoed van Etty Hillesum vanuit verschillende disciplines in beeld brengen en borgen voor toekomstige generaties,
- historische kennis en inzicht over een periode van dictatuur, vervolging en onderdrukking verspreiden,
- bijdragen aan bewustwording- en bestrijding van het hedendaagse antisemitisme en racisme

Doelen van de stichting

a) Het faciliteren van een onderzoeksruimte voor scholieren en studenten die een werkstuk of scriptie schrijven over Etty Hillesum en verwante thema's zoals genoemd in de punten e en f;
b) Het levensverhaal van Etty Hillesum en haar Joodse lotgenoten vanuit verschillende disciplines voor een zo breed mogelijk publiek toegankelijk maken;
c) De herinnering aan Etty Hillesum en haar Joodse lotgenoten levend houden;
d) Het gedachtegoed van Etty Hillesum in beeld brengen en borgen voor toekomstige generaties;
e) Historische kennis- en inzicht over een periode (1933 – 1945) van dictatuur, vervolging en onderdrukking presenteren en verspreiden;
f) De geschiedenis van Etty Hillesum in de bredere context van de Joodse geschiedenis van (Zeeland en Middelburg) tijdens de Tweede Wereldoorlog presenteren;
g) Bijdragen aan bewustwording- en bestrijding van het hedendaagse antisemitisme;
h) Het ontwikkelen van educatieve projecten- en educatief materiaal;
i) Het verrichten van alle verdere handelingen, die met vorenstaande in de ruimste zin verband houden of daartoe bevorderlijk kunnen zijn.

De stichting tracht haar doelen te verwezenlijken door onder meer:

a) Het produceren, organiseren en faciliteren van tentoonstellingen- en exposities;
b) Het organiseren en faciliteren van lezingen, symposia en debatavonden;
c) Het organiseren en geven van kidscolleges, 65 +courses en workshops;
d) Het uitgeven van een wetenschappelijk Etty Hillesum Magazine en publicaties behorende bij de tentoonstellingen;
e) Het ontwikkelen van educatieve projecten rondom Etty Hillesum en in de bredere context van de Joodse geschiedenis (van Zeeland en Middelburg) tijdens de Tweede Wereldoorlog;
f) Het onderhouden en samenwerken met de verschillende instellingen, stichtingen en organisaties, waaronder onder andere, Stichting Synagoge Middelburg, University College Roosevelt (UCR), Bevrijdingsmuseum Zeeland en het Joods Museum Amsterdam, Stichting Praktische Filosofie Zeeland, HZ Vlissingen, Kunsteducatie Walcheren (KEW), Etty Hillesum Centrum Deventer, Zeeuwse Volksuniversiteit (ZVU), Zeeuwse Bibliotheek (ZB);
g) Het huren en onderhouden van het geboortehuis van Etty Hillesum aan het Molenwater 77 te Middelburg.

2. Organisatie

A. Bestuur

Samenstelling bestuur:

Lotte Bergen, voorzitter, dagelijks bestuur (pr en communicatie, educatie, EHOC, website, fondsen, evenementen)
Aad Vos, secretaris (ad interim)
Arjan van Dixhoorn, bestuurslid
Maartje Hazenoot, bestuurslid, vrijwilligerscoördinator
Leon Déwitte, bestuurslid
Albert Clement, bestuurslid
Lucrezia Zanardi, bestuurslid, dagelijks bestuur (expositie en design, artist in residence program, website, social media, fondsen, evenementen)

Jan Koopman, boekhouder

B. Adviseurs

Tom Willaert, financieel/crowdfunding adviseur
Kees Kort, management adviseur
Mw. Silvia Gaiba, adviseur tentoonstellingsopzet en -management

D. Vrijwilligers

De vrijwilligers (waartoe ook het bestuur behoort) vormen de kern waar onze organisatie op draait. Inmiddels hebben we het vrijwilligersbestand het afgelopen jaar kunnen uitbreiden tot 21 vrijwilligers die hun eigen expertise meebrengen en er is een vaste kern van publieksbegeleiders die een dag of dagdeel per week aanwezig is tijdens openingstijden. Maartje Hazenoot (bestuurslid) is vrijwilligerscoördinator.

Een aantal vrijwilligers heeft een coördinerende taak en voert veel taken zelfstandig uit. Lauda Maartens is coördinator educatie en zorgt er samen met het educatieteam voor dat schoolbezoeken plaatsvinden en dat er een afwisselend educatief aanbod is. Voor de lees/studiekring en de nieuwkomersbezoeken is Hannie Bruinooge de coördinator. Het Etty Hillesum Onderzoekscentrum (EHOC) wordt door Lotte Bergen gecoördineerd. Het doel is om binnen de andere afdelingen (evenementen, social media, communicatie en PR) een vaste groep vrijwilligers te formeren die als werkgroepen zullen fungeren.

De contactmomenten (naast de dagelijkse contacten via de appgroep en email) vinden ca een keer per twee maanden plaats tijdens het vrijwilligersoverleg waarin de actualiteit wordt besproken en de geplande activiteiten en evenementen.

3. Activiteiten 2025

Herdenking Geboortedag 19 januari 2025
‘Hoe mooi ze was’. *Momenten uit het leven van Etty Hillesum*

Hoe mooi ze was is een theaterproductie die kleinkunstenares Dinette Kooiman in 2022 ontwikkelde in het kader van de deeltijdopleiding *Theater maken* aan de Academie voor Woord, Muziek en Dans in Mortsel (België).

De voorstelling bestaat uit een monoloog waarin teksten van Etty Hillesum worden gecombineerd met liederen uit de *Mauthausen Cyclus* van de Griekse componist Mikis Theodorakis. De muzikale passages worden uitgevoerd door een klein koor en instrumentalisten onder leiding van Mattie De Ryck. Door de combinatie van theater, historische bronnen en muziek ontstaat een multidisciplinaire voorstelling die het leven en gedachtegoed van Etty Hillesum op een toegankelijke wijze voor het voetlicht brengt.
De monoloog volgt Etty Hillesum tijdens haar leven in Amsterdam en haar verblijf in Westerbork en biedt het publiek inzicht in haar persoonlijke ervaringen, gedachten en ontwikkeling tijdens de Tweede Wereldoorlog. De voorstelling heeft daarmee niet alleen een culturele, maar ook een nadrukkelijke educatieve functie. Door de historische gebeurtenissen te benaderen vanuit het persoonlijke perspectief van

Hillesum, worden thema's als vervolging, uitsluiting, vrijheid, menselijke waardigheid en persoonlijke verantwoordelijkheid invoelbaar en bespreekbaar gemaakt.

Hoe mooi ze was is inmiddels meerdere malen uitgevoerd in verschillende theaters in de regio Antwerpen en werd op 4 mei 2024 in Den Haag gepresenteerd in het kader van Theater Na de Dam. De voorstelling werd bij deze uitvoeringen positief ontvangen. De herhaalde programmering onderstreept de geschiktheid van de productie om een breed publiek op een toegankelijke en inhoudelijk betekenisvolle wijze kennis te laten maken met het leven en gedachtegoed van Etty Hillesum en met de historische context waarin zij leefde.

Met de inzet van deze voorstelling binnen het evenement wordt beoogd historische kennis en bewustwording te vergroten en bezoekers aan te zetten tot reflectie op de betekenis van deze geschiedenis voor de samenleving van vandaag.

Holocaust Memorial Day 26 januari 2025

Deze herdenking was opgezet als een inhoudelijk en muzikaal programma waarin ruimte werd geboden voor herinnering, reflectie en het doorgeven van historische verhalen aan nieuwe generaties. Door de combinatie van toespraken, lezingen, muzikale intermezzo's en een bijdrage van scholieren werd het thema vanuit verschillende perspectieven belicht.

De bijeenkomst werd geopend door de heer Hugo de Jonge, waarnemend Commissaris van de Koning in Zeeland. Vervolgens verzorgde pianiste Margaretha Clement verschillende muzikale intermezzo's met werken van onder anderen Bach, Busoni, Godowsky, Rachmaninoff en Fauré.

Aad Vos, bestuurslid van de Stichting Synagoge Middelburg en van het Etty Hillesum Huis, verzorgde de lezing *"Het zijn bange dagen"* en ging in op de historische context en de ervaringen van mensen tijdens de oorlog.

Ronit Palache, journalist en onderzoeker aan de Universiteit van Amsterdam, behandelde in haar lezing *"Frieda: een nieuwe generatie na de oorlog"* de doorwerking van de oorlog in de generaties die daarna zijn opgegroeid. Hiermee werdeen verbinding gelegd tussen het verleden en de maatschappelijke betekenis daarvan in het heden.

Een belangrijk onderdeel van het programma is de bijdrage "De weg naar mijzelf" van Devon Vader, scholier van het CSW Toorop in Middelburg. Door jongeren actief bij de herdenking te betrekken, werd de verbinding gelegd tussen het verleden en de belevingswereld van de huidige generatie. Zijn bijdrage toonde hoe jonge mensen zich kunnen verhouden tot thema's als oorlog, vervolging, vrijheid en identiteit.

Daarmee kreeg de herdenking niet alleen een historisch, maar ook een eigentijds en toekomstgericht karakter. Ook wordt hiermee het belang van het doorgeven van verhalen en herinneringen aan volgende generaties onderstreept.

Expositie Lijnen van herinnering 26 januari – 26 februari 2025

Het Etty Hillesum Huis presenteert een bijzondere tentoonstelling waarin kunst en reflectie op de Sjoa samenkomen. In *Lijnen van Herinnering: Het Kamp en het Denkende Hart* worden geselecteerde werken getoond uit de reeks *Ver Weg, Dicht Bij* van kunstenaar Jeltje Hoogenkamp.

De reeks bestaat uit 50 werken, gemaakt op basis van foto's van Auschwitz uit een educatief project van Scholengemeenschap Lek & Linge in Culemborg. Voor deze tentoonstelling is een selectie gemaakt van kunstwerken die de verbinding zoeken tussen het fysieke kamp en de morele en filosofische dimensies die Etty Hillesum in haar geschriften heeft verwoord.

Met verf, inkt, sjablonen en potlood heeft Hoogenkamp de oorspronkelijke beelden getransformeerd tot abstracte kunstwerken, waarin historische en persoonlijke lagen samenvloeien. De abstracte vormen en grijstinten roepen een gevoel op van mist en sneeuw, waardoor de fysieke beelden van Auschwitz plaatsmaken voor een introspectieve ruimte.

De titel van de tentoonstelling weerspiegelt dit spanningsveld. Door "Het Kamp" te verbinden met "Het Denkende Hart" verwijst de expositie naar Hillesums moedige, reflectieve houding te midden van de gruwelen van de Sjoa. Deze tentoonstelling nodigt uit tot contemplatie en herinnering, waarbij de abstractie in Hoogenkamps werk een nieuw perspectief biedt op het verwerken van collectieve historische trauma's. De kunst functioneert niet als letterlijke representatie, maar als een uitnodiging tot introspectie en ethische dialoog.

Bezoekers worden uitgenodigd om zich te verdiepen in de gelaagde betekenis van herinnering en veerkracht, waarbij *Lijnen van Herinnering* een ruimte creëert voor reflectie op de morele urgentie van Hillesums gedachtegoed in onze tijd.
Voor het voortgezet onderwijs (bovenbouw vmbo/havo/vwo) is een lesbrief samengesteld die leerlingen uitdaagt tot een onderzoekende houding en in staat stelt om parallellen te trekken met het heden.

Leeskring rondom de teksten van Etty uit *Het verzameld werk* (najaar 2025)

De leeskring heeft als doel deelnemers op een structurele en inhoudelijke wijze kennis te laten maken met het werk en gedachtegoed van Etty Hillesum en met relevante historische en wetenschappelijke bronnen rondom haar leven en de

periode waarin zij leefde. Door gezamenlijk te lezen en de verschillende perspectieven met elkaar te bespreken, wordt ruimte geboden voor verdieping, kennisuitwisseling en kritische reflectie.

In het najaar van 2025 kwam de leeskring maandelijks bijee nonder leiding van een van de medewerkers van het Etty Hillesum Huis. Als inhoudelijke leidraad werden de artikelen uit *Etty Hillesum in weerwil van het Joodse vraagstuk*, opgenomen in Deel VIII van de serie *Etty Hillesum Studies* onder redactie van Klaas Smelik, bestudeerd en besproken.

Binnen de bijeenkomsten werd onder meer aandacht besteed aan het gedwongen afscheid van Louis Hillesum van het Stedelijk Gymnasium in Deventer, de ontmoeting van Etty Hillesum met professor Bonger, haar verhouding tot de Joodse Raad en de visie van Leonie Snatager op het Joodse vraagstuk.
Door deze verschillende onderwerpen vanuit historische en persoonlijke perspectieven te benaderen, kregen deelnemers meer inzicht in de context waarin Etty Hillesum leefde en schreef.

De leeskring draagt daarmee bij aan het verdiepen en toegankelijk maken van het gedachtegoed van Etty Hillesum. De gezamenlijke bestudering van bronnen stimuleert deelnemers om zich zelfstandig verder in het onderwerp te verdiepen en bevordert een blijvende betrokkenheid bij haar werk en de historische context daarvan.

Cursusreeks *Etty Hillesum en de actualiteit van haar gedachtegoed*

In 2025 (15 januari 1914) was het 111 jaar geleden dat Etty Hillesum in het statige herenhuis aan het Molenwater 77 te Middelburg het levenslicht zag. Haar veel te korte leven kenmerkte zich door onderdrukking en vervolging. Etty leefde in “Dark Times”, zoals Hannah Arendt de periode omschreef waarin de Sjoa zich voltrok. Toch was Etty in staat om tegen de naziterreur in oog te houden voor de schoonheid van het leven; de bloeiende jasmijn, de dichtkunst van Rilke, de paarse lupinen op de Drentse heide, de liefde en bovenal de hoop op een humanere tijd. Zij wilde deze tijd helpen voorbereiden en op die manier iets betekenen voor komende generatie, “een klein woordje meespreken na de oorlog”.

In deze interactieve cursusreeks, die in het najaar van 2025 werd georganiseerd, stonden verschillende aspecten uit Etty’s dagboekteksten en brieven centraal. De actualiteit van haar teksten vormde de leidraad in deze cursus. De cursus bestond uit de volgende thema’s en sprekers: *Etty Hillesum en het lot van haar volk* door Neerlandica Marja Clement, *Etty Hillesum; het narratief van een gestolen leven. Etty Hillesum en Hannah Arendt, tegengestelde keuzes, welke keuze maken wij?* Door filosoof en docent Wilfried Vanneste, *Troost en vertrouwen in Het Werk van Etty Hillesum* door Lauda Maartens, coördinator educatie afdeling Etty Hillesum Huis en

Etty Hillesum: Agency als het verweer van Etty Hillesum tegen het nazisme door historica en auteur Lotte Bergen.
In eerste instantie was het de bedoeling om de curus op locatie, in het Etty Hillesum Huis te verzorgen. Echter ontvingen wij vele verzoeken van mensen van ver buiten Zeeland of het mogelijk was om online aan te schuiven. Hierop werd besloten om de gehele cursus online aan te bieden. Dit zorgde ook voor aanzienlijk lagere kosten. De sprekers hadden geen reiskosten en het wegvallen van de locatie scheelde ook in de kosten.

Etty Hillesum Vrijheidssymposium 5 mei 2025

Op 5 mei 2025 organiseerde het Etty Hillesum Huis voor het eerst het Etty Hillesum Vrijheidssymposium. Met dit symposium werd beoogd het gedachtegoed van Etty Hillesum vanuit verschillende wetenschappelijke, maatschappelijke en educatieve perspectieven te belichten en de betekenis daarvan voor actuele vraagstukken rondom vrijheid, identiteit, verantwoordelijkheid en menselijke waardigheid te onderzoeken.

De keuze voor het thema vrijheid sluit aan bij de actualiteit en bij de kern van het gedachtegoed van Etty Hillesum. In een maatschappelijke context die wordt gekenmerkt door toenemende politieke spanningen, sociale tegenstellingen en discussies over identiteit en vrijheid, biedt haar werk relevante aanknopingspunten voor reflectie. Het symposium onderzocht onder meer de wijze waarop Hillesum onder omstandigheden van toenemende vervolging en onderdrukking vormgaf aan haar persoonlijke en innerlijke vrijheid en welke betekenis haar gedachtegoed in de huidige samenleving kan hebben.

Tijdens het symposium leverden verschillende deskundigen uit binnen- en buitenland een inhoudelijke bijdrage. Barbara Morill (VS) presenteerde haar onderzoek *The Jungian Inspired Holocaust Writings of Etty Hillesum: To Write is to Act*. Rebekah Vince (VK) behandelde de receptie van Hillesums teksten door de Algerijnse schrijfsters Karima Berger en Hélène Cixous. Alexandra Nagel onderzocht de betekenis van Julius Spier voor Hillesums innerlijke en spirituele ontwikkeling in haar bijdrage *Werde, wer du bist. Vrijheid vinden door te worden wie je bent*.

Daarnaast behandelde Marja Clement de vraag hoe Hillesums bewuste keuze om niet onder te duiken kan worden geduid. Lauda Maartens richtte zich op de pedagogische en educatieve betekenis van Hillesums teksten en op de mogelijkheden om deze duurzaam binnen het onderwijs te positioneren. Henrik Laban onderzocht de relatie tussen Hillesums opvattingen over literatuur en samenleving en haar ideeën over het ‘goddelijke’. Lotte Bergen ging in op het begrip *agency* in het werk van Hillesum en de wijze waarop haar handelingsvermogen kan worden beschouwd als een vorm van verzet tegen het nazisme.

Het symposium had daarmee nadrukkelijk een kennisgerichte en educatieve doelstelling. Door onderzoekers en deskundigen uit verschillende disciplines en

landen samen te brengen, werden nieuwe wetenschappelijke inzichten gedeeld en werd ruimte gecreëerd voor inhoudelijke discussie en kennisuitwisseling. Voor bezoekers bood het programma de mogelijkheid om kennis te nemen van recente onderzoeksresultaten en het werk van Etty Hillesum vanuit uiteenlopende perspectieven te bestuderen.

De eerste editie van het Etty Hillesum Vrijheidssymposium heeft daarmee bijgedragen aan de inhoudelijke verdieping van het programma van het Etty Hillesum Huis en aan de verdere ontsluiting van Hillesums gedachtegoed voor een breed geïnteresseerd publiek. De grote diversiteit aan bijdragen maakte het mogelijk om bestaande inzichten te verdiepen, nieuwe perspectieven te introduceren en de verbinding te leggen tussen wetenschappelijk onderzoek, educatie en actuele maatschappelijke vraagstukken.

Educatieproject Vrijheidsdialogen: In gesprek met Etty Hillesum

Het Etty Hillesum Huis en het Etty Hillesum Centrum Deventer hebben gezamenlijk met vertellend tekenaar Karel Kindermans een educatieve kaartenbox ontwikkeld voor leerlingen in groep 7 en 8 van het basisonderwijs en voor leerlingen in de onderbouw van het voortgezet onderwijs.

De kaartenbox bestaat uit 25 inhoudelijk en visueel aansprekende kaarten met citaten uit de dagboeken van Etty Hillesum. De citaten worden ondersteund door gelaagde illustraties die verschillende aspecten van haar leven en gedachtegoed verbeelden. Het thema vrijheid vormt hierbij het verbindende uitgangspunt. Op deze wijze worden historische bronnen toegankelijk gemaakt voor een jonge doelgroep en wordt leerlingen gestimuleerd om vanuit het perspectief van Etty Hillesum na te denken over de betekenis van vrijheid, persoonlijke keuzes en verantwoordelijkheid.

De kaartenbox is ontwikkeld als flexibel educatief instrument dat zowel zelfstandig als binnen het onderwijs kan worden ingezet. De kaarten bieden docenten en leerlingen concrete aanknopingspunten voor gesprek, reflectie en verdieping. Daarmee kan de kaartenbox worden gebruikt binnen verschillende onderwijsgebieden, waaronder geschiedenis, burgerschap, levensbeschouwing, Nederlands en filosofie.

De educatieve doelstelling is tweeledig: enerzijds het vergroten van de kennis van leerlingen over Etty Hillesum en de historische context van de Tweede Wereldoorlog, anderzijds het stimuleren van persoonlijke en maatschappelijke reflectie op het thema vrijheid. Door historische bronnen te verbinden aan een actueel en herkenbaar thema wordt leerlingen de mogelijkheid geboden om verbanden te leggen tussen het verleden en hun eigen leefwereld.
Met de ontwikkeling van de kaartenbox is een duurzaam en breed inzetbaar educatief materiaal gerealiseerd waarmee scholen op verschillende manieren met het leven en gedachtegoed van Etty Hillesum kunnen werken. De combinatie van

tekst en beeld draagt bij aan een laagdrempelige kennismaking en biedt tegelijkertijd ruimte voor verdere verdieping en gesprek.
De ontwikkeling en realisatie van de educatieve kaartenbox is mogelijk gemaakt door een combinatie van externe en eigen financiering. Een deel van de kosten is gedekt door een subsidie van het Vfonds. Daarnaast hebben het Etty Hillesum Centrum Deventer en het Etty Hillesum Huis gezamenlijk bijgedragen aan de financiering van het project.
Het aandeel van het Etty Hillesum Huis kon worden gefinancierd vanuit de subsidie die door de gemeente Middelburg beschikbaar is gesteld voor 2025. Door deze gecombineerde financiering konden de betrokken organisaties gezamenlijk verantwoordelijkheid nemen voor de ontwikkeling van het educatieve materiaal en kon de kaartenbox als duurzaam en breed inzetbaar instrument voor het onderwijs worden gerealiseerd.

Drie jaar Etty Hillesum Huis & Europese Dag van het Joods Cultureel Erfgoed

In 2022 opende het geboortehuis van de Joodse dagboekschrijfster Etty Hillesum zijn deuren met als doel haar leven, werk en gedachtegoed voor een zo breed mogelijk publiek toegankelijk te maken. Het gedachtegoed van Etty Hillesum heeft ook in de huidige maatschappelijke context een duidelijke relevantie. Haar onafhankelijke geest, haar zoektocht naar een persoonlijk en moreel kompas en haar reflecties op vrijheid en verantwoordelijkheid onder omstandigheden van oorlog en onderdrukking bieden aanknopingspunten voor actuele maatschappelijke en persoonlijke vraagstukken. Daarmee spreekt haar werk verschillende generaties aan en stimuleert het tot reflectie op de wijze waarop individuen zich kunnen verhouden tot een complexe en veranderende samenleving.

Ter gelegenheid van het driejarig bestaan van het Etty Hillesum Huis en de Europese Dag van het Joods Cultureel Erfgoed organiseerde het Etty Hillesum Huis een inhoudelijk en cultureel programma waarin de nalatenschap van Etty Hillesum en de betekenis van het geboortehuis als concrete plaats van herinnering centraal stonden. Met het programma werd beoogd de Joodse geschiedenis en het cultureel erfgoed onder de aandacht te brengen, kennis hierover te vergroten en bezoekers te stimuleren tot reflectie op thema’s als vrijheid, identiteit, vervolging en menselijke waardigheid.

Het programma combineerde verschillende kunstvormen en perspectieven. Fluitiste Eleonore Pameijer en pianist Tobias Borsboom verzorgden een muzikaal programma met werken van componisten wiens muziek tijdens het naziregime werd verboden. Hiermee werd aandacht besteed aan de onderdrukking van culturele en artistieke expressie en aan de betekenis van muziek als vorm van cultureel erfgoed en herinnering.

Daarnaast brachten zangeres Sára Gutvill en pianist Maarten Hillenius een selectie liederen van Leibu Levin ten gehore. Deze muzikale bijdrage vormde een aanvullende kennismaking met Joodse cultuur en traditie en droeg bij aan het zichtbaar en hoorbaar maken van een cultureel erfgoed dat door vervolging en vernietiging zwaar is getroffen.

Auteur Judith Fanto verzorgde de lezing *Leven tussen de regels*. Zij onderzocht hierin het thema van levensvrijheid aan de hand van het leven van Etty Hillesum en dat van haar eigen grootmoeder. Centraal stond de spanning tussen een door de nazi's opgelegde en levensbedreigende orde enerzijds en het bewust zoeken naar ruimte voor persoonlijke en innerlijke vrijheid anderzijds.

De lezing bood daarmee een persoonlijk perspectief op historische gebeurtenissen en maakte de verbinding tussen individuele ervaringen, historische context en actuele vragen rondom vrijheid en menselijke waardigheid inzichtelijk.

Door de combinatie van muziek, literatuur, persoonlijke verhalen en historische duiding had het programma zowel een culturele als educatieve functie. Het bood bezoekers de mogelijkheid om kennis te maken met verschillende aspecten van het Joodse culturele erfgoed en het gedachtegoed van Etty Hillesum, en stimuleerde tegelijkertijd reflectie op de betekenis van vrijheid en menselijke waardigheid in zowel historische als hedendaagse context.

Met dit programma heeft het Etty Hillesum Huis invulling gegeven aan de doelstelling om het geboortehuis als plaats van herinnering en als centrum voor kennis, cultuur en educatie onder de aandacht te brengen en de nalatenschap van Etty Hillesum voor een breed publiek toegankelijk te maken.

Permanente expositie begane grond: Etty Hillesum en Joods Middelburg

De permanente expositie heeft grote educatieve waarde omdat zij het leven en gedachtegoed van Etty Hillesum verbindt met de geschiedenis van de Joodse gemeenschap in Middelburg en de context van de Tweede Wereldoorlog. De interactieve en thematische presentatie maakt deze geschiedenis toegankelijk en uitnodigend voor een breed publiek.

De expositie is in het bijzonder geschikt voor scholieren en studenten die zich verder willen verdiepen in het leven, de dagboeken en het gedachtegoed van de Joodse dagboekschrijfster Etty Hillesum. Haar persoonlijke verhaal biedt bovendien aanknopingspunten om thema's als antisemitisme, vervolging, vrijheid, menselijke waardigheid en de keuzes van het individu in tijden van oorlog bespreekbaar te maken. De begane grond vormt daarnaast een belangrijke educatieve plek binnen het Etty Hillesum Huis: hier worden de educatieve programma's voor primair, voortgezet en hoger onderwijs uitgevoerd, waarbij leerlingen en studenten actief met Etty's leven, teksten en gedachtegoed aan de slag gaan.

De expositie wordt jaarlijks inhoudelijk geactualiseerd en waar nodig aangepast aan nieuwe inzichten en ontwikkelingen. Daarnaast worden de technische en praktische aspecten van de expositie zorgvuldig onderhouden en geoptimaliseerd, met als doel de toegankelijkheid en kwaliteit voor het publiek te waarborgen. De curator draagt vanuit haar deskundigheid en expertise zorg voor de inhoudelijke en technische begeleiding, het beheer en de verdere ontwikkeling van de expositie.

Publicatie *Iedereen kon het zien*

In het najaar van 2025 kon het Etty Hillesum een langverwachte eerste wetenschappelijke publicatie realiseren. De werkgroep Joodse geschiedenis Zeeland van het Etty Hillesum Huis heeft uitvoerig onderzoek verricht naar 24 maart 1942, de dag waarop Joodse inwoners van Zeeland door de bezetter werden gedwongen naar Amsterdam te verhuizen. Het onderzoek heeft geleid tot de publicatie *Iedereen kon het zien* van auteur Jan Kouwen. Met deze uitgave wordt een concreet en ingrijpend onderdeel van de lokale en regionale oorlogsgeschiedenis gedocumenteerd en voor een breder publiek toegankelijk gemaakt. Deze publicatie vormt een belangrijke aanvulling op de activiteiten van het Etty Hillesum Huis en draagt bij aan het vastleggen, toegankelijk maken en verspreiden van kennis over de Joodse geschiedenis van Zeeland.

De publicatie heeft naast een wetenschappelijke ook een belangrijke educatieve waarde. Door historisch onderzoek te vertalen naar een toegankelijke publicatie wordt kennis over de vervolging en gedwongen verplaatsing van Joodse inwoners van Zeeland beschikbaar gemaakt voor een breed publiek. De uitgave biedt aanknopingspunten voor verdere verdieping en kan tevens worden ingezet binnen educatieve activiteiten, lezingen en het bredere programma van het Etty Hillesum Huis.

De eerste exemplaren werden op 25 januari 2026 aangeboden aan de burgemeester van Middelburg. Vervolgens werd de publicatie via het Etty Hillesum Huis beschikbaar gesteld aan het publiek. Daarmee wordt de opgedane kennis niet alleen wetenschappelijk vastgelegd, maar ook actief gedeeld en doorgegeven. De uitgave draagt zo bij aan het vergroten van historisch bewustzijn, het zichtbaar maken van een onderbelicht onderdeel van de Zeeuwse geschiedenis en het levend houden van de herinnering aan de Joodse gemeenschap in Zeeland.

Publicatie *Het verweer van Etty Hillesum tegen het nazisme*

Op 7 november 2025 verscheen van auteur Lotte Bergen de wetenschappelijke publicatie *Het verweer van Etty Hillesum tegen het nazisme. Sporen van agency in haar dagboeken en brieven uit Amsterdam en Westerbork, 1941-1943*, uitgegeven door Walburg Pers. Deze publicatie vormt een belangrijke bijdrage aan de verdere wetenschappelijke bestudering van het leven, het werk en het gedachtegoed van Etty Hillesum.

Het onderzoek van Lotte Bergen biedt een belangrijke nuancering op het langdurig dominante beeld van Joden tijdens de Holocaust als uitsluitend passieve slachtoffers van vervolging en onderdrukking. Aan de hand van Hillesums dagboeken en brieven

onderzoekt Bergen de mate waarin zij, ondanks de toenemende beperkingen en bedreigingen, zelf richting en betekenis aan haar leven probeerde te geven. Het begrip *agency*, ofwel handelingsvermogen en eigenaarschap, vormt daarbij een centraal uitgangspunt. De publicatie heeft daarmee niet alleen wetenschappelijke, maar ook een belangrijke educatieve en maatschappelijke waarde. Het boek biedt nieuwe inzichten in de wijze waarop individuen onder extreme omstandigheden keuzes konden maken en betekenis konden geven aan hun handelen. Daarmee biedt het aanknopingspunten voor reflectie op thema's als vrijheid, verantwoordelijkheid, menselijke waardigheid en weerbaarheid tegen onderdrukking. Deze thematiek sluit nauw aan bij de educatieve doelstellingen van het Etty Hillesum Huis en is van belang omdat zij bijdraagt aan de verdere verdieping en actualisering van de kennis over Etty Hillesum. De inzichten uit het onderzoek kunnen worden benut binnen lezingen, educatieve activiteiten, tentoonstellingen en publieksprogramma's van het huis. Daarnaast draagt de publicatie bij aan het stimuleren van wetenschappelijk onderzoek en het toegankelijk maken van nieuwe interpretaties van Hillesums werk voor een breed publiek.

4. Fondsenwerving en donateurs

In 2025 richtte de fondsenwerving zich op het behouden en verbreden van de financiële steun voor het Etty Hillesum Huis. Naast de bijdragen van vaste donateurs werd opnieuw een crowdfundingcampagne georganiseerd. Daarnaast ontving het Huis een subsidie van € 15.000 van de gemeente Middelburg. Deze bijdragen ondersteunden de uitvoering van het activiteitenprogramma en de verdere ontwikkeling van het Huis.

5. PR en Communicatie

In 2025 hebben we gebruikgemaakt van verschillende mailinglijsten in het Nederlands en het Engels, en van communicatie via sociale media (voornamelijk Facebook en Instagram), de website en onze kwartaalnieuwsbrief. Het aantal nieuwsbriefabonnees is aanzienlijk gegroeid tot ongeveer 1.500. Daarmee bereiken we een steeds grotere groep geïnteresseerden met nieuws over onze activiteiten en de ontwikkelingen binnen het Etty Hillesum Huis.

6. Samenwerking

In de periode 2021–2025 bouwde het Etty Hillesum Huis een netwerk op van culturele instellingen, onderwijsorganisaties en maatschappelijke partners. In 2025 droegen deze samenwerkingen bij aan de uitvoering van educatieve programma's, onderzoek, herdenkingen en culturele activiteiten. Hieronder volgt een overzicht van de belangrijkste samenwerkingsverbanden en contacten die in deze periode tot stand kwamen.

Four Freedoms door het jaar heen

Het Etty Hillesum Huis nam deel aan Four Freedoms door het Jaar Heen, een netwerk van Zeeuwse organisaties die activiteiten organiseren rond de vier vrijheden van Franklin Delano Roosevelt. Het EHH droeg via periodieke overleggen en gezamenlijke activiteiten bij aan het programma. Een eerdere bijdrage was de avond 'Rond Etty Hillesum' tijdens het festival 'Na de Strijd'. In 2025 werd binnen dit netwerk samengewerkt bij de organisatie van Holocaust Memorial Day.

Etty Hillesum Centrum Deventer

De samenwerking met het Etty Hillesum Centrum in Deventer richtte zich op het toegankelijk maken en verspreiden van Hillesums gedachtegoed. Na de gezamenlijke Nederlandstalige onlinelezingenreeks in 2021 kreeg de samenwerking in 2025 een vervolg met de educatieve kaartenbox Vrijheidsdialogen: In gesprek met Etty Hillesum. Deze werd ontwikkeld met vertellend tekenaar Karel Kindermans en door beide organisaties aangeboden. De kaartenbox biedt scholen aanknopingspunten voor gesprekken over vrijheid, persoonlijke keuzes en verantwoordelijkheid. De ontwikkeling werd mede mogelijk gemaakt door het Vfonds en bijdragen van beide instellingen.

Joods Cultureel Kwartier Amsterdam

In 2021 en 2022 voerde het Etty Hillesum Huis verkennende gesprekken met het Joods Cultureel Kwartier Amsterdam over mogelijkheden voor inhoudelijke samenwerking en gezamenlijke publieksactiviteiten. Deze contacten maakten deel uit van de opbouw van een netwerk van instellingen die zich inzetten voor Joodse geschiedenis en cultuur.

Kunsteducatie Walcheren (KEW)

Samen met Kunsteducatie Walcheren ontwikkelde het Etty Hillesum Huis/EHOC het basisscholenproject Worden wie je bent. Het project werd op verschillende basisscholen op Walcheren ingezet en verbond de kennismaking met Etty Hillesum aan kunsteducatie, persoonlijke ontwikkeling en reflectie.

The Poetry Practice Kent

In 2022 werd samen met The Poetry Practice Kent het Etty Hillesum Education Exchange Project opgezet. De samenwerking met de Britse onderzoeker Philip Knight resulteerde in een Engelstalig lespakket waarin de dialoog aan de hand van Hillesums teksten centraal staat. Het materiaal bood aanknopingspunten om met leerlingen te spreken over innerlijke en uiterlijke vrede, de weigering om te haten, liefde en innerlijke veerkracht.

Stichting Synagoge Middelburg

De Stichting Synagoge Middelburg was vanaf het begin betrokken bij de ontwikkeling van het Etty Hillesum Huis. Voor de permanente expositie, waarin ook de geschiedenis

van de Joodse gemeenschap in Middelburg en Zeeland wordt belicht, ontving het Huis verschillende objecten als schenking of bruikleen. De inhoudelijke verbinding kwam in 2025 onder meer tot uitdrukking in de bijdrage van Aad Vos, bestuurslid van beide stichtingen, aan Holocaust Memorial Day.

Anti-Discriminatie Buro Zeeland (ADBZ)

Het Anti-Discriminatie Buro Zeeland, eveneens partner binnen Four Freedoms door het Jaar Heen, ondersteunde het educatieve programma Worden wie je bent voor basisscholen. Daarnaast fungeerde het bureau als gesprekspartner bij de verdere ontwikkeling van programma's over hedendaags antisemitisme, discriminatie en uitsluiting.

Kunst- en Cultuurroute Middelburg (KCRM)

Het Etty Hillesum Huis sloot zich in 2022 aan bij de Kunst- en Cultuurroute Middelburg. Deze aansluiting versterkte de zichtbaarheid van het Huis en de verbinding met het lokale netwerk van kunstenaars en culturele instellingen.

Zeeuwse Bibliotheek (ZB)

Vanaf 2022 bouwde het Etty Hillesum Huis een nauwe samenwerking op met de Zeeuwse Bibliotheek. Er werd onder meer samengewerkt aan educatief materiaal voor de tentoonstelling Componisten in oorlogstijd. De samenwerking verbond historische kennis, educatie en cultuur en bood een basis voor de uitwisseling van ideeën over gezamenlijke publieksactiviteiten.

Zeeuwse Volksuniversiteit (ZVU)

In 2023 legden het Etty Hillesum Huis en de Zeeuwse Volksuniversiteit de basis voor samenwerking rond een cursusreeks over Etty Hillesum. Daarbij stond het samenbrengen van de expertise van docenten van beide organisaties centraal, met als doel een breed publiek verdieping te bieden in Hillesums leven, teksten en gedachtegoed.

Provincie Zeeland

In 2025 werkte het Etty Hillesum Huis samen met de Provincie Zeeland en Four Freedoms door het jaar heen bij de organisatie van Holocaust Memorial Day in de Koorkerk. De bijeenkomst werd geopend door Hugo de Jonge, waarnemend Commissaris van de Koning in Zeeland. Het programma verbond historische reflectie en muziek met een bijdrage van een scholier en onderstreepte het belang van het doorgeven van de herinnering aan volgende generaties.

Gemeente Middelburg

De gemeente Middelburg ondersteunde het Etty Hillesum Huis bij het toegankelijk maken van Hillesums gedachtegoed en de geschiedenis van Joods Middelburg. De gemeentelijke motie Antisemitisme een halt toeroepen vormde in 2024 een belangrijke impuls voor het bereiken van leerlingen en de verdere ontwikkeling van het educatieve

aanbod. In 2025 ontving het Huis een gemeentelijke subsidie van € 15.000 ter ondersteuning van het activiteitenprogramma en de verdere ontwikkeling van het Huis.

Samenwerking met scholen

Het Etty Hillesum Huis werkte met scholen samen om leerlingen te betrekken bij het leven en gedachtegoed van Etty Hillesum en de Joodse geschiedenis van Zeeland. Op 24 maart 2025 namen honderd leerlingen van het Nehalennia College deel aan Stolpersteinewandelingen. Tijdens Holocaust Memorial Day leverde Devon Vader, leerling van CSW Toorop, een bijdrage onder de titel De weg naar mijzelf. Deze activiteiten verbonden historische kennis met de leefwereld en vragen van jongeren.

Samenwerking met kunstenaars en culturele makers

In 2025 werkte het Etty Hillesum Huis op projectbasis samen met kunstenaars, schrijvers, theatermakers en musici. Deze samenwerking kreeg onder meer vorm in de tentoonstelling Lijnen van Herinnering: Het Kamp en het Denkende Hart, met werk van Jeltje Hoogenkamp, en de theatervoorstelling Hoe mooi ze was van Dinette Kooiman. Tijdens de viering van het driejarig bestaan en de Europese Dag van het Joods Cultureel Erfgoed verzorgde Judith Fanto een lezing en leverden Eleonore Pameijer, Tobias Borsboom, Sára Gutvill en Maarten Hillenius muzikale bijdragen. Deze samenwerkingen maakten uiteenlopende artistieke benaderingen van herinnering, vrijheid en Hillesums gedachtegoed toegankelijk voor het publiek.

Planning activiteiten en doelen voor 2026 - 2027

Hieronder volgt het overzicht van de doelen en ambities van het Etty Hillesum Huis voor de komende twee jaren.

Renovatie en herinrichting EHH

- Voortzetting van de renovatie en herinrichting van de eerste verdieping, met aandacht voor de verdere professionalisering van het archief en de bibliotheek van het EHOC, de verdere ontwikkeling van de atelierruimte voor verhuur aan kunstenaars en schrijvers, de inrichting van een kitchenette voor kunstenaars en schrijvers in residentie en de uitbreiding van de multimediavoorzieningen in de workshopruimte.

Permanente Expositie

Het EHH heeft op de begane grond een permanente expositieruimte ingericht. Hier worden het levensverhaal en gedachtegoed van Etty Hillesum en de geschiedenis van Joods Middelburg gepresenteerd. Om bezoekers blijvend te interesseren, wordt de expositie in 2027 verder ontwikkeld, uitgebreid en geprofessionaliseerd.

Dankzij een schenking van het productieteam en de regie van de nieuwe serie *Etty,* onder leiding van Hagai Levi, beschikt het EHH over een groeiende

collectie objecten en productiemateriaal. Een selectie daarvan wordt opgenomen in de permanente expositie. Ook wordt de presentatie aangevuld met nieuwe informatie over Etty Hillesums moeder, Riva Hillesum-Bernstein, voortkomend uit het onderzoek van Judith Koelemeijer en haar biografie over Etty Hillesum.
Daarnaast werkt het EHH aan de ontwikkeling en implementatie van een nieuwe applicatie voor de touchtable. Hierin worden de informatie en persoonlijke verhalen van het project *Struikelstenen Zeeland* geïntegreerd. Bezoekers kunnen via de applicatie tevens interactief door scans van Etty Hillesums dagboeken bladeren en citaten raadplegen die naar thema zijn geordend. Zo worden oorspronkelijke bronnen, lokale geschiedenis en actuele onderzoeksresultaten op een toegankelijke manier met elkaar verbonden.

Educatie

Het Etty Hillesum Huis biedt scholen (po, vo en ho) verschillende educatieve programma's aan of verzorgen op verzoek een programma op maat. We verwachten een minimum van 20 groepsaanvragen per jaar. De verschillende educatieprojecten worden na evaluatie jaarlijks verbeterd en uitgebreid door de medewerkers van de educatieafdeling van het EHH.

• Schrijven en denken met Etty Hillesum (bovenbouw havo/vwo).
Lespakket interactieve schrijfworkshop voor de bovenbouw havo/vwo. In twee bijeenkomsten maken leerlingen door middel van film en dagboekteksten kennis met Etty Hillesum en de historische context van haar tijd. Dit lespakket zal bestaan uit een lesbrief en leer/werkboekje waarin leerlingen al schrijvend kennis maken met het werk van Etty Hillesum en de verschillende stijlfiguren die in haar werk worden aangetroffen.
Doelen: Leerlingen maken kennis met het gedachtegoed van Etty Hillesum en de manier waarop zij haar eigen pad volgde en hoe schrijven haar daarmee hielp. Leerlingen maken kennis met verschillende uitingsvormen in de taal en brengen deze zelf ook in de praktijk door verschillende oefeningen.

• Etty Hillesum: In dialoog (bovenbouw mavo/havo/vwo).
In dialoog met Etty Hillesum zal bestaan uit een lespakket waarin de vaardigheid van de dialoog centraal staat. Scholieren en studenten gaan aan de hand van verschillende citaten uit de teksten van Etty Hillesum in gesprek met elkaar en de docent. Dit lespakket is in samenwerking met The Poetry Practice Kent en de Britse onderzoeker Philip Knight in het Engels verschenen. Het EHH is inmiddels begonnen aan de vertaling van dit lespakket en het toepasbaar te maken voor het Nederlandse onderwijs. Het lespakket kan ingezet worden voor de vakken filosofie, burgerschap, geschiedenis en Nederlands.
Doelen: Citaten uit de geschriften van Etty Hillesum gebruiken om gespreksvaardigheden te ontwikkelen en toe te passen met betrekking tot vier

thema's: innerlijke en uiterlijke vrede, de weigering om te haten, de bevordering van liefde en de ontwikkeling van innerlijke veerkracht.
• Het denken over deze thema's vanuit een historische context toepassen op onze eigen hedendaagse omgeving.
• Deelnemen aan praktische en reflectieve opdrachten om persoonlijke inzichten te ontwikkelen over de vier thema's.

• Stolpersteine Zeeland Educatieproject.
De Stichting Stolpersteine is sinds 1 mei 2023 ondergebracht bij het Etty Hillesum Huis. Het Etty Hillesum Huis ontwikkelt een educatieprogramma voor scholieren in het VO. Het materiaal bestaat uit een lesbrief en educatiemateriaal wat de docent op school kan gebruiken. Daarnaast worden alle persoonlijke verhalen digitaal geïntegreerd in de touchtable van de expositie om zo de geschiedenis toegankelijk te maken voor de bezoekers. Het EHH zal ook Stolpersteine wandelingen onder begeleiding van een gids opnemen in het aanbod. De eerste reeks wandelingen vonden plaats op 22 maart 2024 en 24 maart 2025 met 100 leerlingen van het Nehalennia College in het kader van 24 maart 1942.
Doelen: Leerlingen worden door deze wandeling aan het denken gezet en ervaren dat de grens tussen het goede en het kwade niet altijd even duidelijk is aan te wijzen. De dilemma's die destijds speelden komen ook nu nog voor. De Tweede Wereldoorlog is dichter bij ons dan leerlingen vaak denken Door de persoonlijke verhalen te vertellen van de uit Middelburg weggevoerde Joden wordt dit stuk geschiedenis tastbaar gemaakt.

• Vrijheidsdialogen: In gesprek met Etty Hillesum.
Aan de hand van de kaarten met citaten en afbeeldingen ontdekken leerlingen wat vrijheid betekent in de context van oorlog en onderdrukking maar ook wat vrijheid betekent in hun eigen persoonlijke leven. De kaartenbox kan onder andere gebruikt worden in de lessen geschiedenis, burgerschap, levensbeschouwing, Nederlands en filosofie.
Doelen: Door met elkaar de dialoog aan te gaan leren jongeren betekenis te geven aan hun ervaring rondom 'vrijheid' en worden zich daardoor meer bewust van de relatie tussen vrijheid en met elkaar samenleven.

• Werkboekje bij het kinderboek Ik ben Etty (najaar 2026)
Het werkboekje is bedoeld voor leerlingen uit groep 7 en 8 van het basisonderwijs en de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Door middel van afwisselende, interactieve opdrachten verwerken leerlingen op een actieve manier hun kennis en inzichten over het leven, de gedachten en de betekenis van Etty Hillesum. Het werkboekje stimuleert leerlingen om te lezen, na te denken, samen te werken en in gesprek te gaan over thema's als vrijheid, veerkracht, keuzes, menselijkheid en verbondenheid. Zo verdiepen zij niet

alleen hun kennis van Etty Hillesum, maar leggen zij ook verbanden met hun eigen leefwereld en de samenleving van nu.

• Samenwerking met de Vreedzame School

Het educatieproject van het Etty Hillesum Huis sluit nauw aan bij het onderwijsprogramma van De Vreedzame School en kan een waardevolle afronding vormen voor leerlingen van groep 7 en 8. Waar De Vreedzame School kinderen laat groeien in burgerschap, verantwoordelijkheid en sociale vaardigheden, biedt het Etty Hillesum Huis verdieping door deze thema's te verbinden met het leven en gedachtegoed van Etty Hillesum.

Beide programma's besteden aandacht aan respect, empathie, diversiteit, democratisch handelen, conflictoplossing en verantwoordelijkheid voor jezelf, de ander en de samenleving. Via interactieve werkvormen worden leerlingen uitgedaagd om na te denken over vrijheid, verbondenheid, menselijkheid en de keuzes die zij zelf maken. Het educatieproject vormt daarmee een natuurlijke brug tussen het primair onderwijs en de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Het biedt leerlingen de kans om de vaardigheden en inzichten uit De Vreedzame School te verdiepen en toe te passen op actuele maatschappelijke en persoonlijke vraagstukken.

Etty Hillesum Huis onlinelezingen

Er worden 5 lezingen per jaar georganiseerd. De lezingen zijn bedoeld om een breed publiek kennis te laten maken met verschillende facetten uit het werk van de dagboekschrijfster en daaraan gerelateerde thema's. Diverse sprekers zullen vanuit hun expertise en invalshoek de lezing verzorgen. Afhankelijk van de soort lezing vindt deze plaats in het EHH zelf of wordt uitgeweken naar een andere locatie in Middelburg.

Doelen: De deelnemers kennis laten maken met

A) het gedachtegoed van Etty Hillesum in de context van haar tijd en de actualiteit van haar teksten;

B) de verschillende invalshoeken van waaruit haar teksten worden onderzocht;

C) De universele en actuele inzichten van Etty over mensenrechten en hoe Etty's inzichten ook in onze huidige tijd toepasbaar zijn in verschillende situaties en

D) De deelnemers doen kennis en inzicht op over de historische context van Etty's tijd en verwerven informatie over egodocumenten en welke rol deze speelden in de oorlog;

E) het Joodse leven in Middelburg vanaf de 17e eeuw tot heden.

Cursussen

De EHH-cursussen worden verzorgd door professionals uit het werkveld en bestaat uit een

aantal bijeenkomsten in het EHH incl. cursusmateriaal dat het EHH verstrekt. Het doel van de cursussen is een zo'n breed mogelijk publiek onder

professionele begeleiding kennis te laten maken met het gedachtegoed van Etty Hillesum, de historische context van haar tijd en het actuele belang van haar teksten.

Onderzoek en het Etty Hillesum Onderzoekscentrum (EHOC)

In de eerste vier jaar richtte het Etty Hillesum Huis zich vooral op de versterking van de educatieve pijler en op het opbouwen en verspreiden van basiskennis over Etty Hillesum via evenementen, workshops en leesgroepen. In 2027 wil het Huis ook de onderzoekslijn opnieuw versterken. Deze lijn vormt een wezenlijk onderdeel van de oorsprong van het EHH, dat is voortgekomen uit het Etty Hillesum Onderzoekscentrum (EHOC).

In samenwerking met voormalige docenten en sprekers wil het EHH de bestaande onlinelezingenreeks duurzaam beschikbaar maken in een raadpleegbaar digitaal archief. Daarnaast wordt een gedrukte editie van de nieuwsbrief ontwikkeld die vanuit een onderzoeksperspectief verschijnt onder de titel *Etty Hillesum Magazine.*

Het internationale netwerk van Hillesum-onderzoekers wordt versterkt door online netwerkbijeenkomsten. Tegelijkertijd start de inhoudelijke voorbereiding van een groter symposium in 2028.

Het EHOC begint in 2027 samen met de Werkgroep Joodse Geschiedenis Zeeland met de ontwikkeling van een catalogus van het Etty Hillesum Huis. Daarin worden de materialen uit de permanente expositie nader beschreven, historisch geduid en in hun context geplaatst aan de hand van aanvullend bron- en onderzoeksmateriaal.

Kunst en literatuur: residenties voor kunstenaars en schrijvers

Vanaf eind 2026 en in 2027 wil het Etty Hillesum Huis de atelierruimte op de eerste verdieping beschikbaar stellen voor werkresidenties van kunstenaars en schrijvers. Het Huis biedt daarmee ruimte en tijd voor de ontwikkeling van artistieke en literaire projecten die een relatie aangaan met het leven, het werk en het gedachtegoed van Etty Hillesum. De atelierruimte is bedoeld als werkplek; overnachtingsmogelijkheden maken geen deel uit van het aanbod.

Met dit initiatief wil het EHH zijn kunstpijler verder ontwikkelen en de samenwerking met hedendaagse kunstenaars en schrijvers versterken. De residenties bieden gelegenheid voor onderzoek, experiment en uitwisseling, waarbij vanuit verschillende artistieke en literaire praktijken nieuwe perspectieven op Hillesums gedachtegoed kunnen ontstaan.

In overleg met de deelnemende kunstenaars en schrijvers wordt verkend hoe hun werk kan bijdragen aan nieuwe publieksactiviteiten, zoals workshops, lezingen, presentaties en tijdelijke tentoonstellingen. Zo wil het Huis de zichtbaarheid van hun werk vergroten en bezoekers uitnodigen om op nieuwe manieren met Hillesums teksten en ideeën in gesprek te gaan.

Leeskring/Studiekring

In het najaar van 2026/voorjaar van 2027 gaat de vijfde leeskring van start in het EHH. De eerste leeskring in 2022 was een groot succes en op verzoek kwam er in de avonduren een tweede leeskring bij. In deze leeskring staat het werk van Alicja Gescinska, *Vrouwen in duistere tijden*, centraal. Het boek wordt parallel gelezen met leesgroepen bij andere instellingen om de samenwerking te versterken en verschillende gemeenschappen met elkaar in contact te brengen.

Events

Het Etty Hillesum Huis organiseert rondom belangrijke data gerelateerd aan Etty Hillesum grotere evenementen voor een brede doelgroep.

• Herdenking sterfdag Etty Hillesum

De jaarlijkse herdenking van Etty Hillesums sterfdag (30 november) biedt een gevarieerd programma met onder meer muzikale optredens, lezingen en theatervoorstellingen.

• Herdenking geboortedag Etty Hillesum

Rond Etty Hillesums geboortedag (15 januari) organiseert het EHH jaarlijks een programma waarin haar leven, werk en gedachtegoed centraal staan. De invulling verschilt per jaar en kan bestaan uit lezingen, muzikale optredens, theatervoorstellingen of andere vormen van ontmoeting en reflectie. De activiteiten vinden op locatie en/of online plaats.

• Holocaust Memorial Day

Jaarlijks organiseert het Etty Hillesum in samenwerking met de Provincie Zeeland Holocaust Memorial Day. Het evenement vindt plaats in de Koorkerk.

• 5 mei Vrijheidssymposium

Op 5 mei organiseert het EHH het derde Etty Hillesum vrijheidssymposium rondom Etty Hillesum en vrijheid. Een aantal sprekers zal vanuit hun eigen achtergrond en expertise spreken over Etty Hillesum en het thema vrijheid.
Doelen van dit symposium zijn om kennis en inzichten te delen binnen het netwerk van Hillesum onderzoekers maar ook met het deelnemende publiek.

8. Financieel jaaroverzicht 2025

BALANS PER 31 DECEMBER

DEBET	***2025***	***2024***
Inventaris	€ 68.631	€ 68.631
Banksaldo	€ 15.963	€ 16.951
Kassaldo	€ 75	€ 98
Vooruit betaald	€ 50	€ 50
TOTAAL	**€ 84.719**	**€ 85.730**
CREDIT	***2025***	***2024***
Eigen vermogen	€ 84.719	€ 53.230
Lening	€	€ 7.500
Vooruit ontvangen	€	€ 25.000
TOTAAL	**€ 84.719**	**€ 85.730**

WINST- EN VERLIES REKENING

	INKOMSTEN	**UITGAVEN**
Donaties en giften	€ 15.285	
Huuropbrengst	€ 10.021	
Subsidies en bijdragen	€ 21.656	
Opbrengst Shop en Café	€ 16.186	
Opbrengst Schrijverscafé	€ 900	
Opbrengst Groepsbezoek	€ 3.512	
Diverse opbrengsten	€ 193	
Kosten verzekeringen		€ 1.129
Betaalde huur		€ 19.800
Kosten bestuur		€ 1.053
Kosten Gebouw		€ 10.071
Kosten telefoon/internet		€ 1.073
Kosten evenementen/projecten		€ 15.883
Kosten inkoop shop/café		€ 8.106
Diverse kosten		€ 4.169
TOTAAL	**€ 67.753**	**€ 61284**
POSITIEF RESULTAAT		***€ 6.469***

Toelichting op de balans:

- De uitgaven voor de verbouwing en het onderhoud van het pand zijn onomkeerbaar en hebben voor de stichting geen economische waarde.
  Deze bedragen worden als kosten in het betreffende boekjaar opgenomen.
- De uitgaven voor de inventaris en inrichting kunnen, bij verkoop, een economische waarde hebben en zijn daarom op de balans vermeld.
  Op deze activa wordt niet afgeschreven.
- Het positief resultaat is aan het eigen vermogen toegevoegd.
- Het vooruitbetaalde bedrag betreft administratiekosten

Toelichting op de winst en verliesrekening:

*

De ontvangen subsidies en bijdragen zijn:

- Etty Hillesum Onderzoeks Centrum	€. 2.881
- Provincie Zeeland	- 1.775
- Gemeente Middelburg	- 15.000
- Hurgronje Familiefonds	- 800
- Stichting 80 jaar Vrijheid	- 300
- Bijdrage Europese Erfgoed Dag	- 900

*

Kosten bestuur betreffen:

- Kosten beveiliging	- 1.043
- Kamer van Koophandel	- 10

*

De kosten gebouw betreffen:

- Gas, water en electra	€ 7.450
- Belasting en heffingen	- 2.621

*

De diverse kosten bestaan Uit:

- Bankkosten	- 277
- Kosten ondersteuning administratie	- 600
- Reiskosten en vrijwilligersbijdrage	- 1.071
- Diverse Huishoudelijke kosten	- 1.187
- Overige bedrijfskosten	- 1.034